

DIGITÁLNÍ ODZNAKY: PROSTŘEDEK PODPORY PROCESŮ HODNOCENÍ VE VÝUCE CIZÍCH JAZYKŮ

Pavel Brebera, Linda Pospíšilová

Univerzita Pardubice, Jazykové centrum
Pardubice

pavel.brebera@upce.cz, linda.pospisilova@upce.cz

Abstrakt

Příspěvek prezentuje potenciál tzv. digitálních odznaků jako jednotícího prvku formálního hodnocení, neformálního hodnocení a sebehodnocení ve výuce cizího jazyka. Digitální odznaky jsou představeny v kontextu obecnějších teorií profesního portfolia jako velmi účinný nástroj, jehož prostřednictvím mohou být dlouhodobě a systematicky podporovány procesy učení se cizímu jazyku. Vedle toho jsou prezentovány konkrétní zkušenosti s pilotním využitím tohoto nástroje v kontextu výuky odborného anglického jazyka na Univerzitě Pardubice.

1. Úvod

Oblast vzdělávání představuje velmi široké pole, do kterého jsou v posledních třech letech stále výrazněji zařazovány různé typy informačních technologií jako prostředků podpory procesů vyučování a učení. Jedním z pojmů, které v současné fázi digitálního věku v této souvislosti vystupují na scénu, jsou i tzv. digitální odznaky. Do širšího pedagogického diskurzu vstupuje tento koncept již od roku 2011, kdy byl Mozillou spuštěn projekt tzv. Open Badges [1], přičemž další významné kroky ve využívání digitálních odznaků byly realizovány zejména zásluhou následných vývojářských aktivit softwarové aplikace LMS Moodle či v oblasti vývoje elektronických portfolií v rámci platformy Mahara. Výstupy těchto počátečních pilotních projektů znamenají velmi užitečný odrazový můstek pro další inovační snahy v různých vzdělávacích kontextech.

V České republice je vzdělávací hodnota digitálních odznaků spatřována především v souvislosti s tzv. gamifikací vzdělávání, jak je prezentována např. v publikacích Štogra (2013) [2] nebo Havla (2014) [3], kteří sumarizují několik specifických oblastí pozitivního vlivu používání těchto nových prostředků např. ve smyslu podpory motivace, zkušenostního učení či certifikace dosažených úspěchů. Na rozdíl od těchto autorů se snažíme na problematiku digitálních odznaků uplatnit spíše holistický přístup, neboť shledáváme koncept digitálního odznaku jako velmi smysluplný jednotící prvek kurikula na úrovni tvorby jazykového kurzu, v našem případě vyučovaném v univerzitním prostředí.

2. Teoretická východiska

Klíčovou kategorií, poskytující teoretický rámec pro naše další analýzy, je koncept hodnocení. Z našeho pohledu totiž používání digitálních odznaků logicky vstupuje do všech třech základních typů hodnocení dle klasifikace Harrise a McCanna (1994) [4]: formální hodnocení (jazykové testy), neformální hodnocení (monitorování plnění úkolů studenty v průběhu kurzu) a sebehodnocení. V souladu se základními požadavky na jazykové hodnocení, uvedenými Harrisem a McCannem (1994), se naše pojetí digitálních odznaků také do značné míry opírá o principy formativního hodnocení, tj. zaměřením se na progres studenta v čase, rovněž pak zdůrazňujeme i důležitost tzv. efektu zpětného vlivu („backwash effect“) jako příznivého dopadu využitých metod a technik hodnocení na procesy vyučování a učení v průběhu celého jazykového kurzu. Vedle toho dále očekáváme, že využívání digitálních odznaků bude znamenat i významný příspěvek k naplňování cílů tzv. autentického hodnocení, které z pohledu jazykové výuky vnímáme obdobně jako O'Malley a Valdez Pierce (1996) ve smyslu poskytování situací pro autentickou reflexi smysluplných příležitostí k učení [5]. Vyústím dalších analýz konceptu autentického hodnocení ve vztahu k potenciálu digitálních odznaků je pak zejména odhalení těsné spojitosti mezi žádanými rolí digitálních odznaků v rámci jazykové výuky a některými obecně

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

přijímanými funkcemi tzv. hodnocení formou portfolia, jak je sumarizuje např. Píšová (2004, p.42): diagnostická funkce, tj. zaměření na aktuální stav, bilanční funkce, tj. zacílení na úspěchy dosažené v minulosti, a funkce růstová, která spočívá ve formulování budoucích cílů [6]. Právě výše uvedené funkce hodnocení formou portfolia nám poskytují velmi potřebný teoretický základ pro pilotní projekt využívání digitálních odznaků v rámci jazykových kurzů na Univerzitě Pardubice, vyučovaných v souladu s principy tzv. „blended learning“, tj. prostřednictvím zařazení konkrétní e-learningové komponenty do příslušných studijních předmětů.

3. Digitální odznaky: kontext a cíle pilotního projektu

3.1 Kontext

Klíčovou podmínkou pro spuštění pilotního projektu používání digitálních odznaků na Jazykovém centru Univerzity Pardubice je přístup do prostředí LMS Moodle. Zásluhou projektu UNICOM (Inovace integrované koncepce jazykového vzdělávání k zajištění kvality, podpory excelence a internacionalizace), který je na tomto pracovišti řešen od ledna 2012 do prosince 2014, je institucionálně zajištěna vlastní instalace LMS Moodle a s ním propojeného nástroje pro tvorbu elektronických portfolií Mahara (včetně nezbytných aktualizací a rozšiřování konkrétních funkcionalit), čímž je vyučujícím poskytnut vítaný prostor pro realizaci příslušných inovací v rámci jejich jazykových kurzů.

S narůstajícím počtem jazykových kurzů realizovaných formou „blended learning“ v LMS Moodle a vzhledem k rozvoji tzv. „studentfolia“ v rámci prostředí Mahara začala rovněž stoupat potřeba vyššího stupně integrace obou těchto platforem a zároveň do centra pozornosti obecnějších diskusí oblasti formálního i neformálního vzdělávání postupně pronikalo i téma digitálních odznaků, které se v našem výukovém kontextu nakonec ukázalo být vhodným integračním prvkem. První zavedení digitálních odznaků do vybraných jazykových kurzů proběhlo v roce 2013, a to nejprve jako součást LMS Moodle 2.5. Následně byla realizována analýza možnosti exportu digitálních odznaků do osobního portfolia každého uživatele, ať již formou tzv. Open Badges Backpack nebo v rámci v rámci prostředí Mahara. Veškeré tyto kroky probíhaly v souladu s nejnovějšími vývojářskými aktivitami obou zmíněných platforem.

3.2 Cíle

Za účelem realizace pilotního projektu na Univerzitě Pardubice bylo navrženo několik sad digitálních odznaků pro konkrétní jazykové kurzy vyučované na Dopravní fakultě Jana Pernera, Fakultě ekonomicko-správní a Fakultě chemicko-technologické. Každý odznak je tvořen třemi částmi: názvem, grafickou komponentou, tj. obrázkem symbolizujícím samotný odznak, a metadaty, tj. informací o dosaženém úspěchu, za který je digitální odznak udělen. Dva základní typy digitálních odznaků, které lze rozlišit, jsou: odznak, který je studentovi udělen automaticky bezprostředně po splnění určitého úkolu v kurzu v LMS Moodle (Obr. 1), a odznak, který je studentovi udělen „ručně“ učitelem kurzu (Obr. 2). Organizační struktura kurzu v LMS Moodle se tedy opírá o sérii konkrétních úkolů, které jsou u každého studenta následovány certifikací za použití předem připravených digitálních odznaků.

	<p>DPA8U IT - silver level</p>	<p>This badge is awarded for completing all activities focused on IT in the e-learning course English for Transport II - B1+ at SILVER LEVEL (75-94%).</p>	<p>Users are awarded this badge when they complete the following requirement:</p> <ul style="list-style-type: none"> o The following activity has to be completed: <ul style="list-style-type: none"> o "Page - Notification – SILVER badge for the module IT"
---	--------------------------------	--	---

Obr.1

	<p>DPA8U Videoconferree</p>	<p>This badge is awarded for taking an active part in the discussions of relevant topics during the series of VIDEOCONFERENCES held with the Finnish university Haaga-Helia, Helsinki, in the course English for Transport - B1+.</p>	<p>Users are awarded this badge when they complete the following requirement:</p> <ul style="list-style-type: none"> o This badge has to be awarded by a user with the following role: <ul style="list-style-type: none"> o Učitel
---	-----------------------------	---	---

Obr.2

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Jak již bylo zmíněno, různé typy úkolů doprovázené udělováním digitálních odznaků lze smysluplně vztáhnout ke třem základním funkcím hodnocení formou portfolia. Následující typové situace tedy explicitně potvrzují, že systematické používání digitálních odznaků naplňuje následující funkce:

a) funkce diagnostická

Na základě definice této specifické funkce hodnocení formou portfolia je primárním účelem udělení digitálního odznaku informovat studenta o aktuálním stavu dosaženého progresu v rámci kurzu. Např. odznak „Ready for the test“ na Obr. 3 informuje studenta o tom, že má splněné veškeré požadavky definované učitelem jako předpoklad pro přistoupení k závěrečnému testu. Tento odznak je udělován automaticky na základě nastavení podmínek v LMS Moodle učitelem daného kurzu.

	DPA8U Ready for the test	This badge is awarded for completing all prescribed activities in the e-learning course English for Transport II - B1+ at acceptable level. Receiving this badge qualifies the student to take the final test.	Users are awarded this badge when they complete the following requirement: <ul style="list-style-type: none"> o ALL of the following activities are completed: <ul style="list-style-type: none"> o "Page - Notification – BRONZE badge for the module IT" o "Page - Notification – BRONZE badge for the module FINANCE" o "Page - Notification – BRONZE badge for the module LAW" o "Feedback - 06 SPECIFICATIONS OF THE TEST / SPECIFIKACE TESTU"
---	--------------------------	--	---

Obr.3

b) funkce bilanční

Získávání různých digitálních odznaků poskytuje studentovi relevantní informaci o tom, jak se v rámci daného kurzu dostal na svou aktuální úroveň. Např. Obr.4 představuje odznak, který je udělován studentovi za zvládnutí konkrétního tématu do určité míry, a to v rámci systému certifikace bronzovým/stříbrným/zlatým odznakem.

	DPA8U Finance - bronze level	This badge is awarded for completing all activities focused on FINANCE in the e-learning course English for Transport II - B1+ at BRONZE LEVEL (51-74%).	Users are awarded this badge when they complete the following requirement: <ul style="list-style-type: none"> o The following activity has to be completed: <ul style="list-style-type: none"> o "Page - Notification – BRONZE badge for the module FINANCE"
---	------------------------------	--	---

Obr.4

c) funkce růstová

Pro studenta poskytuje sada získaných odznaků velké množství příležitostí pro sebezprezentační účely. V našem kontextu jsme této skutečnosti využili pro zadání reflektivně pojatého úkolu „Můj příběh učení se cizím jazykům“, v jehož rámci byly integrovány veškeré výše uvedené funkce hodnocení formou portfolia, včetně právě funkce růstové, spočívající ve formulaci studentova osobního plánu dalšího zvyšování jazykové kompetence v rámci jeho dalšího profesního rozvoje (více viz část 4, bod d)

4. Digitální odznaky: výsledky empirického šetření

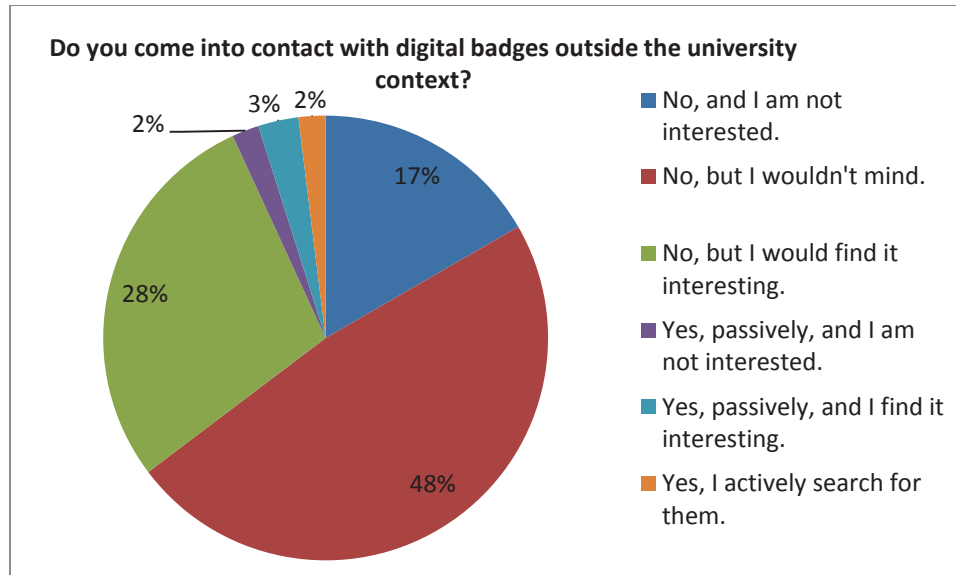
Na konci roční pilotáže digitálních odznaků v rámci vybraných kurzů anglického jazyka vyučovaných Jazykovým centrem Univerzity Pardubice byli studenti těchto kurzů požádáni o vyjádření jejich názorů na tuto specifickou komponentu příslušných e-learningových kurzů prostřednictvím strukturovaného dotazníku. Následná analýza nasbíraných dat odhalila tyto skutečnosti:

a) Jak je patrné z Obr.5, skupina všech 255 studentů, kteří se zúčastnili tohoto projektu v rámci obou semestrů, vykazuje jako celek tendence vnímat používání digitálních odznaků jako pozitivní rys svých e-learningových kurzů ve smyslu podpůrného a motivačního prvku. Zatímco 40% zkoumané populace vyjádřilo z tohoto hlediska ryze neutrální postoj k používání digitálních odznaků, pouhých 19% studentů komentovalo více či méně odrazující vliv digitálních odznaků, přičemž 41% studentů považovalo digitální odznaky spíše za stimulující prvek kurzu.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

naprostou novinku. Domníváme se, že větší a zároveň intenzivnější zkušenosti s digitálními odznaky mimo univerzitní kontext lze považovat za klíčový faktor, který může pozitivním způsobem ovlivnit studentské postoje. Potvrzení či vyvrácení těchto hypotéz bude předmětem našich plánovaných výzkumných snah v nadcházejícím období.

Obr.7

- d) Skupině 49 studentů magisterského programu na Dopravní fakultě Jana Pernera byly v rámci jejich kurzu anglického jazyka nabídnuty tři možnosti pro splnění zápočtových požadavků jako prerekvizity pro přistoupení k závěrečné zkoušce: vypracování abstraktu jejich plánovaných diplomových prací, účast na sérii videokonferenčních hodin se zahraniční univerzitou a konečně miniprezentace jejich vlastních příběhů učení se cizím jazykům, a to jednak za využití získaných digitálních odznaků, exportovaných pro prezentační účely mimo prostředí Moodle, a zároveň ve struktuře dané základními funkcemi portfolia (diagnostická, bilanční, růstová). Pro poslední z uvedených variant se rozhodlo 13 studentů, čímž byl v rámci cizojazyčné výuky velmi inspirujícím způsobem nastíněn potenciál digitálních odznaků pro sebeprezentační účely. Následný dotazník ukázal, že si většina studentů (konkrétně 9 ze 13) zvolila toto seminární zadání zejména proto, že tento úkol považovali za zvládnutelný ve vztahu k jejich aktuální úrovni cizojazyčné kompetence v oblasti mluvené produkce; 8 studentů zároveň komentovalo tento typ úkolu jako užitečný. Nadšení a kreativita, kterou studenti při plnění tohoto zadání projevili, navíc odhalily obrovský potenciál digitálních odznaků nejen jako dílčího sebeprezentačního prvku, ale i v oblasti žádoucí stimulace metakognitivních dovedností studentů ve smyslu rozvoje schopnosti reflektovat specifické aspekty svého vlastního profesního rozvoje, čímž dle našeho soudu digitální odznaky výrazně přispívají k rozvoji těch klíčových dovedností, které jsou očekávány v aktuální fázi digitálního věku od vysokoškolsky vzdělaných profesionálů.

5. Závěr

Naše aktuální zkušenosti s implementací digitálních odznaků v rámci jazykových kurzů v univerzitním kontextu ukazují, že digitální odznaky představují skutečně velmi mocný nástroj z hlediska facilitace procesů učení a že je lze vnímat i jako velmi inspirující prostředek certifikace dosaženého učebního progresu. Vedle toho se jejich použití jeví jako velmi smysluplný integrační prvek jazykového kurzu s velmi pozitivním vlivem na organizaci jednotlivých typů učebních zkušeností, z čehož výrazně těží jak studenti, tak učitelé.

Vzhledem k tomu, že náš pilotní projev pokrývá dvě klíčové oblasti, které jsou explicitně definovány v rámci souboru tzv. klíčových kompetencí pro celoživotní učení, jimiž jsou komunikace v cizích jazycích a digitální gramotnost, považujeme za další logický krok našich snah rozšíření záběru tohoto projektu směrem k ostatním oblastem univerzitního vzdělávání. Kroskurikulární charakter velmi širokého a komplexního pole jazykového

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

vzdělávání dle našeho názoru představuje obrovský potenciál pro rozšíření výše uvedených příkladů „dobré praxe“ tak, aby mohl být nastartován proces s cílem učinit digitální odznaky přirozenou a integrovanou součástí celého vzdělávacího systému.

Literatura

- [1] SURMAN, Mark. The Mozilla Blog. September 15, 2011 [cited 2014-09-02]. <<https://blog.mozilla.org/blog/2011/09/15/openbadges/>>.
- [2] ŠTOGR, Jakub. Digitální odznaky a gamifikace v kontextu učení (2. část) [online]. 2013 [cited 2014-09-02]. <<http://www.ikaros.cz/node/7955>>.
- [3] HAVEL, Bohumil. Budeme si hrát nebo se učit? Obojí! [online]. 2013 [cited 2014-09-02]. <<http://2014.moodlemoot.cz/mod/data/view.php?d=2&rid=1>>.
- [4] HARRIS, Michael.; MCCANN, Paul. 1994. *Assessment*. Oxford: Heinemann.
- [5] O'MALLEY, Michael.; VALDEZ PIERCE, Lorraine. 1996. *Authentic Assessment for English Language Learners. Practical Approaches for Teachers*. London: Pearson.
- [6] PÍŠOVÁ, Michaela. Portfolio v profesní přípravě učitele - otázky, naděje, nebezpečí. In PÍŠOVÁ, Michaela (ed.) *Portfolio v profesní přípravě učitele*. 2007. Pardubice: Univerzita Pardubice, p. 39-52.

